

IZBOR IZ LISTOVA I ČASOPISA

MIODRAG PAVLOVIĆ
čemu antologije

Mnoge se antologije danas u svetu objavljaju. No samo neko ko ne voli poeziju može reći da pesničkih antologija ima i previše; toliko su još pesničke oblasti skrivene od čitalaca-nesručnjaka, toliko se antologije još mogu poželjeti! One su postale savremeni način negovanja interesa i ljubavi za poeziju. Lako je objasniti zašto je tako; nemamo vremena da čitamo sabrana dela mnogih pesnika prošlosti da bismo došli do nekoliko pesama koje ćemo voleti, ne možemo se ni odrediti čitanja pesama; ostavljamo drugima da čitaju za nas debele tomove celokupnih dela, da listaju po starim, prašnjavim časopisima i verujemo da će se među pesmama što će ih drugi odabrati naći i neke od onih pesama koje bismo i mi sami odabrali. Imamo ih sad pri ruci ako želimo da ih ponovo čitamo, imamo te pesme iz davnih riznica pesničkog stvaranja, na svežoj hartiji modernim slovima odštampane, porađane uz bok sa savremenim pesnicima; eto načina da stara poezija ne pripada samo istoriji ni samo nauci.

Redajući različite antologije u svojoj knjižici, birajući iz svake od njih pesme koje volimo, mi polako nevidljivim niti-ga vezujemo jednu novu celinu, svoj sopstveni izbor pesama, na šta se na kraju krajeva svode sve antologije, i one najobjektivnije, pored onih drugih koje već priznaju da su lične. Svako može da ima svoj izbor najboljih pesama, ili spisak najdražih pesnika, a ipak se u tom skupu imaginarnih i stvarnih izbora poezije mogu razlikovati osnovne vrste. Jedna je vrsta izbora po određenim temama, ona prikazuje razvoj, različitost ili srodno prilaženje nekoj temi u toku du-

žih vremenskih perioda, ili na različitim područjima. Druga vrsta antologije hoće da kroz najkarakterističnije pesničke trendove prikaže redosled književnoistorijskih razdoblja, — i najzad, ostaju one koje tragaju za najboljim pesmama nezavisno od mere u kojoj te pesme prikazuju samog autora ili njegovu književnu epohu.

U samoj je prirodi stvari da ne možemo naći čiste predstavnike ovih vrsta antologija i zato je očigledno da pravljenje antologija ne sme da bude strogo doktrinarski ili strogo književnoistorijski posao. Književno-istorijska pitanja se ne rešavaju antologičarskim poduhvatima, pa ni želja da se uspostave hijerarhije pesničkih vrednosti ne može se bez sumnje zadovoljiti nikakvim proporcijama u broju izabranih pesama za antologiju. S druge strane, ni naš najsudbinski izbor ne možemo učiniti nezavisnim od književno-istorijskog okvira kome pesma pripada i koji držimo u podveziti, ako već hoćemo da ga izgnamo iz svesti. Tako je u objektivnim antologijama pokazatelj ličnog ukusa neizbrisiv, čak i kada dobrog ukusa nema.

Stoga odabiranje i slaganje poezije nije posao za tražioce apsolutnog. Ni najhermetičniji ukus ne može samoinicijativom izbora smanjiti komunikativnost jedne poslećke pesme, niti je jedno vreme koje je smatralo da zna šta je najbolja pesma ostalo kasnije neosporno. Antologija koja je sastavljena prema zahtevima književnoistorijske reprezentacije, nikada, pak, ne može pružiti prizor stvarnog bogatstva pojedinačnih pojava u etapama istorije, koje je svakako delovalo i na najviše domete istog razdoblja. Zato takav antologičar, znajući da ne može da prikaže sve što je od značaja u jednom periodu, izdaje ipak i nehotice, ono što je trajno, što je blizu njegovom osećanju estetskog apsoluta.

Antologija poezije je uvek i priručnik poezije i knjiga za čitalačko uživanje. Ona je pokušaj uspostavljanja jednog malog pesničkog kosmosa. Ako je veliki broj onih antologija koje u tome ne uspevaju, to samo znači da se uspele antologije moraju platiti skupom cenom prethodnih iskustava.

Svaka je antologija takođe estetski eksperiment, ne samo zato što pokušava da prikaže jedan koherentan ukus ili pogled na književnu istoriju, nego i zato što pesme i pesnike koje je izabrala stavlja u okvir, u estetsku okolinu, u kontekst u kome oni nikada ranije nisu bili. Ako se u novije vreme i pisalo o estetskoj funkciji konteksta, bilo je uglavnom govora o odnosima reči među sobom, a ne o kontekstu u kome se cela pesma nalazi, i koji isto tako utiče na naše razumevanje njenoga sadržaja i na naš celokupni doživljaj. U kakvim se sve kontekstima pesma može naći?

Jednom čitamo pesmu u novinama ili časopisima, u jarko obojenim odredbama vremena, društvenih i istorijskih okolnosti u kojima se ona javlja vršeci svoje prvo estetsko dejstvo. Na njoj se tada neke površine jasnije vide, dok druge ostaju privremeno u senci; s jedne svoje strane pesma fosforescira, s druge ostaje neprozirna i daleka, dok je zatim ponovo ne sretnemo u kontekstu poetskijem, — u knjizi pesama njenog autora, gde joj akcenti druckije padaju i drukčije zvone. To ne znači da uvek bolje zapažamo vrednosti i da ih tačnije ocenjujemo kada čitamo pesme u zbirnkama ili sabranim delima pesnika. Nije nam se retko dešavalo da smo pesme koje nismo zapazili čitajući knjige pesama otkrivali tek kada smo ih ponovo, nalazili pojedinačno odštampane u časopisima i listovima, među didaktičkim i političkim člancima, u slučajnom spregu sa ostalom poezijom svoga trenutka. Čini nam se da je za donošenje estetskog i književnoistorijskog suda važnije videti kako su i gde pesme objavljivane, nego otvoriti kritičko izdanje celokupnih dela autorovih.

Kontekst u kome čitamo neki put je nevidljiv; njega čine naše misli i asocijacije, naše prethodne lektire. Ima dakle čitanja u kojima preteže da ga tako nazovemo, horizontalni kontekst; naše upoređivanje jednog pesnika sa njegovim savremenikima na užem području sopstvenog jezika, ili na širem, uzimajući u obzir i poeziju drugih jezika; ima drugih čitanja gde smo svesni vertikalnog konteksta, istorijskih povezanosti i razvojne sheme jedne poezije. Mogućno je takođe

prići pesmi i kroz kontekst nekog književnoistorijskog ili filozofskog problema, što utiče na naše vrednovanje: koliko puta nam je pesma, kada smo je našli citiranu u okviru nekog filozofskog esaja, otkrila do tada neslućene misaone tanočnosti, i koliko puta ako smo je našli citiranu kao ilustraciju nekog društveno-istorijskog pokreta, njena poruka je delovala snažnije, i ona se popela za jedan stupanj više na skali estetske egzistencije.

Svaka pesma stavljena u jednu antologiju doživljava po našem mišljenju posebno naprezanje. Ona se nađe u medijumu koji ni u kom slučaju nije neutralan, i u njemu mora da se bori da potvrdi svoje sijanje. Našavši se u jednom sklopu sa savremenim, prošlim i budućim pesnicima, ona se obraća u skrtačenoj i jarko osvetljenoj perspektivi, koja rezimira estetske rezultate čitavih epoha. Stvarana u određenoj estetskoj i psihološkoj atmosferi, ona mora da postoji u drugoj, koju ni njen tvorac nije mogao da zamisli, i za koju se njen nežni epidermis nije pripremio. Bačena je u mrežu dijaagonala i spojnice gde mora čvrsto stajati na svom mestu, oterati sejenke koje joj preko lika padaju i držati se za susede, one bliže i one dalje, među koje je zglobljena, i koji joj istovremeno prete da je uguše i pomaužu da diše. Zato se u antologijama dešava da neke dobre pesme ne čine izuzetan utisak, naročito ako su dugačke, kao što se događa da drugorazredne pesme dobiju u novom društvu neekvivan sjaj.

Ako je nemogućno nainiti idealnu antologiju, svakako je dobra ona koja je u stanju da pruži nova svetljenja ponudi nove uglove posmatranja. I to je razlog zašto antologiju treba čitati, a ne samo pregledati njene naslove; pri čitanju postaju jasnije ne samo mnogostruke namere, obziri, idiosinkrazije i nadahnuća sastavljaca nego se otkrivaju i tajna sredstva među pesmama o kojima sastavljač nije morao voditi računa, a ipak su deo estetskog eksperimenta u koji se upustio ne samo njen sastavljač nego i svaki čitač.

(Odlomak iz „Predgovora za antologiju srpskog pesništva“, Delo, br. 5, maj 1964.)

* Predgovor za Antologiju srpskog pesništva koja ukoliko izlazi u izdanju Srpske književne zadruge.

BRANKO BANJEVIĆ

PJEVANJE O TINU UJEVIĆU U umorila se ptica

Umorila se ptica u jeziku
i put se izgubio u glasu
a jedna zmija mi li mi po tiku
Praznine grke cvetaju u stasu
i šetaju se slobodno po vidiku

Ta riječ više nikuda ne vodi
u njoj je prostor ispucao od suše
ne umije da se ponaša u slobodi
Povazdan žuti mravi sunce ruše
mile po ustima i ulaze u duše

I to je nebo danas povodnilo
to nebo što mi vuče uvis lice
U glas se studeno kamenje pribilo
na čelu stoje zvijezde izdajice
u riječ ulijeću ptice litalice

Razilazi se moje bijelo lice
Ja sviram na struni vidika
iz koje pjane izlijeću ptice
kamen jednoga izgubljenog lika
niz žicu tog vidika bezumnika

U meni bijela praznina zapjeva
i lude ptice stroja gnijezda građe
u srcu samo kamen uspijeva
Odoše moje riječi u komade
te riječi što ne mogu slobodu da sagrađe

Ni traga tvoga nema na toj vodi
po kojoj noćas moja sjenka luta
A ja ne mogu da se oslobodim
sebe ni tebe niti toga puta
Ni traga tvoga nema na toj vodi

ptica ili jama

Vij ne vidite onu ticu
ona je sve što znam i imam
ona mi nosi glavu
Uхватimo ticu koju ne vidite
da je udavim da je skinem s oka

To nije tica to je jama
jama je to krilata jametina
Grumenje mrakla cvrkuće na ruci
tice me oblijeće
bacimo riječ da je uhvatimo

To nije lelek to je orao
to je taj što stoji nada mnom
to je ta zemlja što se diže
Bacio sam se da me nema
ali ništa ne pomaže Na ticu

Tica mi tuče nebo na glavi
tica mi lomi ruke i stavlja krila
Nije to zmija u njenom krilu to je moj glas
Baci se glavom na slijepo krilo
dajte mi ruke pomozite meni ili njoj

Hoće da mi uđe u usta
Ko se opasao deset puta urlikom
To je ta tica koja daje mlijeko
to je to jato što mi bife san kljunom
tu je to traganje kroz grudnu košt

To je to oko što se razbilo
Tica ulazi u zid jalove kuće
to je ta crna trava iz polja
ona ti suče crijeva vidikom
ubijte je gađajte je stanite na nju

Ta jama traje po meni
Otvorite oči tom putu
Tica lpsava tica me poklapa
ona me hara ona mi veže ruke
Iznad jame eno cik vedrine

To ne može biti da je nema
to se splelo odlate se neće izmći
duboka je da se iskoči široka je da se
preskoči

Hvata me taj kriočlavi let
Dajte mi kolac eno joj gnijezdo

(nastavak sa 3. str.)

nalni ornament koji treba da nadjača njegovu pitoresknost, kod Ante Popovskog je u službi istorijskog bojenja vokacije. Retke su individualne pojave koje bi mogle da se nazovu „pesnici-metafizicari“. Mada se kod nekih pesnika primećuje izvesna sidonost ka stanju u kojem ih ne bi uzbudilo elementarno doživljavanje sveta, već doživljavanje ideje o tom svetu (Aco Sopop, Cane Andrejevički, Danica Rutićpa, Zoran Jovanović), njihova privrženost građenju slika čini ih u izvesnom smislu konkretnim i pri slikanju unutrašnjih pejzaža svoje psihe. Inače, traženje snažnih slika postaje, naročito kod mladih, strast s kojom se ponekad zaršava i smisao postojanja pesme. Kod njih se pesma pretvara u jednu neprekidnu bujicu slika koje imaju snažan i dinamičan udar, sposobnost da uspostave svoj trenutni svet, ali retko i sposobnost da u zajednici s drugim čine čvrstu celinu pesme.

DRUGA ZNACAJNA ODLIKA

U neposrednoj zavisnosti od nacionalne obeležnosti koja je veoma uočljiva poslednjih godi-

na u makedonskoj poeziji, a ne bez izvesne veze sa snažnim smislom za konkretnu vizuelizaciju, za opredmećenje predstava iz prve odlike — stoji još uvek i rustikalna obojenost fonda simbola. Čitajući stihove makedonskih pesnika, nalazimo se u jednom svetu u kome su osnovni odnosi takvi kao da su nastali u nekom veoma udaljenom vremenu, ne podležući ni promenama ni dopunama. U ovoj poeziji sva iskustva iskoristljiva za poeziju kao da su uzeta od nekadašnjeg pretka, zemljodolca i igra-orca, a istovremeno kao da postoje otpori prema primanju slika i situacija nastalih u vremenu koje nas deli od njega. Ponekad to vodi namernom osiromašivanju jezika, svesnom kretanju u krugu određenih rekvizita, lišavanju jezika boja savremenosti, postojanoj težnji za održavanjem jednog te istog njegovog tonaliteta, uslovljenog dalekim patrijahalnim životom pezi-ja. Uopšte, u makedonskoj poeziji selo se još uvek oseća kao prvobitno jedro kulture, kao jedini izvor senzibiliteta; nove, gradske generacije kao da na izgled još nisu stupile na scenu.

TREĆA ZNACAJNA ODLIKA

Nije bez jedne dosta vidljive veze sa dosad iznesenim odlikama ni odnos koji u makedonskoj poeziji postoji prema temporalnosti u pesmi. Konkretna u svojim predstavama, držeći se čvrsto najvidljivije strane značenja reči, makedonska poezija je u svojoj delima sačuvala vreme u jednom njegovom veoma jednostavnom vidu. To je vreme jednolinijskog proticanja, bez lomljenja i sinkopa, bez udvajanja i mrtvih priroda. Površina na kojoj se odvija pesma uvek je euklidovski jednodimenzionalna, krst radnje se odvija jednim te istim tempom. Otuda svakako i naravnost u ovoj poeziji, čak i njena dovoljno naglašena fabularnost. Retke su pesme trenutne, pesme u kojima nije prisutno proticanje vremena. Potreba konkretnosti opredmećuje čak i vreme, zadržavajući se na njegovom najvidljivijem stanju — toku. A to istovremeno znači: u najvećem broju pesama nešto se dešava, trpi promene, u njima treperi elektricitet radnje, težnja za promenom stanja. Da li je to plod životnog aktiviteta ove poezije, njena još uvek neumotrena sposobnost za održavanje jednog raspoloženja o stalnoj

akciji, ili nesposobnost da se udalji od drevne potrebe za stalnim samoosjećanjem u vremenu koje ima svoj sigurni i jednostavni krug u danu i godini? Ili jedno i drugo, svojevrsno povezano?

ONO ŠTO BI MOGLO DA BUDE SUTRA

Ma koliko da je uprazno proricanje (ili određivanje pod tačku: Treba da...) kad je u pitanju sušnjašnja jedne poezije, ipak, kad je reč o makedonskoj poeziji, moglo bi se reći da postoje znaci koji ukazuju na to da neki, samo sad nevidljivi, pokazatelji, sudeći po brojnosti i značajnosti njihovih pojava, sutra mogu postati njene značajne odlike: humor, da kažemo, ili možda jedno snažnije izraženo osećanje svoje svakidašnjice, ljubav za svoje savremenosti. Bar ako se sudi po najnovijim zbirnkama — prema Rasprodaji ostataka proleća, od Smačkoskog, prema Južnom letu od Nedelkovskog, prema još uvek rukopisnoj zbirci Kiša, po kiši Vera od Capovskog, prema

(Ovde ove beleške uzimaju belinu kao svog saradnika i saveznika).

Preveo s makedonskog: Miodrag PAVLOVIĆ

„POLJA“ uređuju: Jasna MELVINGER, Miroslav EGERIĆ, Zelimir PETROVIĆ. Ivan BANJAI, Petar MILOSAVLJEVIĆ i Mileta RADOVANOVIĆ (glavni i odgovorni urednici) i LASLO KAPITANJ (izbor likovnih priloga i tehnička oprema)

List izdaje NIP „Progres“, Novi Sad
Rukopise treba slati na adresu: Redakcija „Polja“, Novi Sad, Vase Stajića 1. tel. 23-22

Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. Pretplata na 10 brojeva 500 din. Pojedini broj 50 din. Pretplata se upućuje na adresu: NIP „Progres“, Novi Sad, tekuci račun broj 151-111-514, sa naznakom „Polja“.

Stampa „Forum“, Novi Sad. Meter: Mita Stajić